

Lunds universitet
Avd. för mänskliga rättigheter
Historiska inst., SOL-centrum
Handledare: Andreas Tullberg
2013-01-09

Jonna Jansson
MRSG20

Det svenska medborgarskapet bortom retoriken

– en granskning av ett kommittédirektiv

Abstract.....	3
Inledning	4
Syfte och frågeställning	4
Metod och material	5
Om den Konstitutionella Patriotismen: koncept, kritik och potential	7
Om symbolikens fostran.....	15
Direktivets mål och medel	19
Det moderna Sverige	20
Mål och ambition.....	23
Medel och metod	27
Diskussion.....	30
Slutsats	33
Referenser	36
Böcker	36
Artiklar	37
Digitala källor.....	38
Övriga källor.....	39

Abstract

This essay investigates whether or not a governmental directive from 2012 concerning the use of citizenship in achieving better integration and a more dynamic Sweden, can be said to express Jürgen Habermas ideas of ‘constitutional patriotism’. The essay also scrutinizes how and if the directive’s ambition is achievable through the methods and means described therein, more specifically, the paradoxical relationship between the particularistic citizenship and universal human rights. One important polemic is found in on the one hand, the directive’s proclaimed goal of giving the citizenship a higher symbolical value (e.g. by ‘improving’ inaugural ceremonies) with the hopes of thereby implementing democratic values and societal virtues in the citizen, and, on the other, academic studies which show that ‘symbolic involvement’ with the state does not result in a higher degree of interest concerning state affairs. The directive’s ambitions concerning national symbol and inaugural ceremonies are therefore judged to backfire.

Inledning

Den 12e januari 2012 beslutade Sveriges regering att inleda en utredning angående medborgarskapets betydelse och potential.¹ Incitamenten till utredningen framkommer i en av flera artiklar signerade Erik Ullenhag, Sveriges integrationsminister.

Sverige är inte och bör inte förminskas till en samling olika etniska eller religiösa enklaver som lever i parallella världar utan ömsesidig kontakt med varandra. Ett samhälle som vill utvecklas måste våga diskutera, ompröva och värna om sina värderingar, våga ta konflikt och debatt om det önskvärda. I strävan efter gemenskap och bättre integration är det dags att vi även i Sverige börjar se medborgarskapet som en viktig del av integrationsprocessen.²

Målet är att ett uppvärderat medborgarskap ska borga för ett mer dynamiskt och tolerant samhälle. Utmaningarna som regeringen menar att Sverige står inför är bland annat ökade flyktingströmmar och ett mer sammanlänkat EU. Direktivet tyder på många kosmopolitiska eller internationella influenser. Till exempel lyfts mänskliga rättigheter och demokrati fram som Sveriges grundprinciper, och olika konventioner nämns som guidande för utredningen. Regeringen beskriver även USA som en god förebild gällande integrations- och medborgarskapsfrågor. Anledningen som ges är att landet medvetet fyller sitt medborgarskap med mening.

Direktivet väcker flera intressanta frågor, vilka alla mer eller mindre berör regeringens syn på Sverige som en sekulär och modern stat, tämligen fri från sin historiska kontext.

Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att problematisera ett antal begrepp och idéer som i direktivet beskrivs som grundläggande för att uppnå ett mer sammanhållet Sverige. Jag kommer att påvisa dilemman som regeringens retorik förbiser. Fokus kommer att läggas på medborgarskapets symbolvärde och direktivets bitvis paradoxala framställning av dess funktion och syfte. Ett uppvärderat och tyngre symbolladdat medborgarskap föreslås vara medlet för att uppnå bättre integration.

¹ Kommitédirektiv, Vissa medborgarskapsfrågor, Dir. 2012:2, 12/01/12

² Ullenhag, Erik, "Medborgarskap ska uppvärderas", Svenska Dagbladet, 2012-01-16, s.5

Förslaget söker att skapa något nytt av nationalismen och de universella värdena demokrati och mänskliga rättigheter och nationalismen, på vilket sätt är detta möjligt, vilka premisser krävs och vad blir det möjliga resultatet?

Begreppen mänskliga rättigheter och demokrati förklaras vara de värderingar som det svenska medborgarskapet ska laddas med. Regeringen spekulerar i om medborgarskapsceremonier likt de i USA vore det bästa sättet att förmedla denna förändring. Idéerna presenteras i direktivet tämligen vidlyftigt utan vidare reflektion kring de olika begreppens eventuella motsättningar och kompatibilitet (å ena sidan mänskliga rättigheter och demokrati, å den andra nationalism och medborgarskap). Medborgarskapet har genom historien visat sig nära sammanflätat med det partikulära, nationalistiska och relativistiska, medan mänskliga rättigheter och demokrati har gjort ett större anspråk på universalism, oberoende av nationalitet och statstillhörighet. Inom människorättsdiskursen har medborgerliga och mänskliga rättigheter länge figurerat som en dikotomi. Hur förstås dessa begrepp och deras historiska laddning i direktivet? Vilka blir de potentiella konsekvenserna för människor som lever i Sverige idag?

Metod och material

Uppsatsens två första kapitel kommer att forma det teoretiska ramverk som krävs för att påvisa den komplexitet som direktivet misslyckas med att förmedla, samt för att göra begreppen rättvisa. Inledningsvis kommer jag att redogöra för Jürgen Habermas teori om den konstitutionella patriotismen i artikeln "Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe" (1995). Teorin är relevant eftersom den bygger både på den partikulära nationalismen och de universella värdena, vilket starkt påminner om regeringens ambition. Kritikerna till den konstitutionella patriotismen kommer även de att få komma till tals. Robert Fine och William Smith belyser i sin artikel "Jürgen Habermas's Theory of Cosmopolitanism" (2003) den inneboende paradoxen i teorin, nämligen sammanförandet av det partikularistiska och det universella. Christian Fernandez har istället valt att granska dess potentiella genomslagskraft i texten "Patriots in the Making? Migrants, Citizens, and Demos Building in the European Union" (2012). Slutdiskussionen kommer att utgå från hans metod av uppdelningen av juridiskt hierarkiserade grupper. Den historiska kontexten spelar en viktig roll för

Habermas, han argumenterar bland annat för den historiematerialistiska synen på symboler som produkter av historien, vilket kommer att spela en viktig roll i analysen.

Det andra kapitlet kretsar kring symboliken och hur människor identifierar sig med de olika nationella symbolerna. Robert T. Schatz och Howard Lavines studie, "Waving the Flag: National Symbolism, Social Identity, and Political Engagement" (2007), tillför förståelse om vad mer symboliskt involverade medborgare kan få för konsekvenser för samhället. Deras studie är utformad i enlighet med en behavioristisk metod och de undersöker hur individer betar sig utifrån och associerar kring underliggande motiv och värderingar kopplade till nationen. Jag kommer även att använda Ulrika Möllers jämförelse mellan Robert Dahl och David Helds teorier "Den kosmopolitiska svensken? Identitet som demokratiegenskap", för att 'översätta' Schatz och Lavines iakttagelser till en svensk kontext. Möllers studie är även intressant eftersom att den tillför en aspekt som saknas hos Schatz och Lavine, nämligen en utredning av individens möjlighet att känna stark anknytning till och se sig som medlem av flera kollektiva identiteter. Kapitlet är viktigt för diskussionen kring regeringens val av medel, ett mer symbolladdat medborgarskap och medborgarskapsceremonier, för att uppnå målet, ett mer tolerant och öppet Sverige.

I analysen kommer direktivet att granskas utifrån det teoretiska ramverkets slutsatser och väckta frågor. Den konstitutionella patriotismen belyser direktivets första aspekt, ambitionen att skapa något nytt av två motsägelsefulla begrepp (det universella och det partikulära). De mer behavioristiska teorierna hjälper oss att förstå medlet, mer symboliskt involverade medborgare, utifrån olika perspektiv. Detta lägger grunden till diskussionen kring om mer symboliskt involverade medborgare är den optimala lösningen för vad regeringens mål.

Slutsatsen kommer att ingå i diskussionen, detta för att samtidigt ge tydliga svar och vidgade perspektiv. Direktivet nämner bara en målgrupp, men jag skulle vilja diskutera kring hur och varför alla som lever i Sverige idag skulle komma att påverkas av de föreslagna förändringarna.

Direktivet omfattar elva sidor. Jag har gjort mina avgränsningar utifrån vad Ullenhag fokuserar mest på i sina debattartiklar. Detta sammanfaller med de längsta delarna i direktivet, som även innehåller de mest intressanta dikotomierna. Gällande det teoretiska ramverket är jag medveten om att Habermas har skrivit

fler artiklar där han utvecklar sin teori om den konstitutionella patriotismen. Jag har dock valt att endast använda den mest kanoniserade i vilken begreppet utreds och till vilken kritik ofta riktats. De av Habermas kritiker som kommer till tals är däremot väldigt sentida, exempelvis Christian Fernandez i sin artikel från 2012.

Om den Konstitutionella Patriotismen: koncept, kritik och potential

Jürgen Habermas söker i artikeln "Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe" (1995) att ge en konstruktiv lösning på de utmaningar som Europas stater står inför: nationalstatens framtid, EU-samarbetet och de ökande migrationsströmmarna.³ Förslaget han presenterar har blivit hårt kritiserat. Teoretiker har ifrågasatt både dess önskvärdhet och faktiska genomförbarhet.⁴ Relevanta aspekter för min frågeställning som Habermas tar upp är konceptet konstitutionell patriotism, samt relationen mellan medborgarskapet och den nationella identiteten. Artikeln beskriver spänningen i relationen genom en historisk exposé.⁵ I slutet av detta kapitel kommer jag att presentera Christian Fernandez, Robert Fines och Will Smiths tolkningar av Habermas idé, samt de begränsningar som de identifierat.

Nationsbegreppets ursprung kan härledas till Romarriket och dess glansdagar. Ordet har vuxit fram ur 'Natio', namnet på gudinnan av födelse och ursprung. Benämningen användes oftast för barbarer, vildar och andra icke politiskt organiserade grupper, vars identitet och likhet byggde på deras gemensamma ursprung, språk och traditioner. Till skillnad från politiskt organiserade grupper var de inte integrerade i statsapparaten. Denna definition och förståelse kvarstod ända in i den tidigmoderna eran då Kant ska ha fastslagit följande: "that group which recognizes itself as being gathered together in a society due to common descent shall be called a nation".⁶

³ Habermas, Jürgen, "Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe", *Theorizing Citizenship*, red. Beiner, Ronald, State University of New York, 1995, s.255-281

⁴ Fine, Robert, Smith, Will, "Jürgen Habermas's Theory of Cosmopolitanism", *Constellations*, vol.10, nr.4, 2003, s. 472

⁵ Habermas, Jürgen, "Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe", s.256-264

⁶ Habermas, 1995, s. 258

Åtskillnaden mellan nationen och de politiskt organiserade suddades först ut under revolutionsåren. Nationalismen blev då medlet för att konstruera en gemensam politisk identitet för demokratins medborgare. Ernest Renans essä "Qu'est ce-qu'une nation" från år 1882 kan ses som ett uttryck för detta. Renan menade att en nations existens kräver regelbunden bekräftelse genom dess medborgares samtycke. Han beskrev denna som en daglig folkomröstning.⁷ Detta kan ses som ett första argument för att nationalstatens legitimitet är beroende av sina medborgares engagemang och deltagande i det offentliga samtalet. Tack vare att fler människor fick tillträde till det offentliga samtalet och att det berikades med fler röster och åsikter började vad Habermas benämner som det kollektiva medvetandet att ta form. Det kan liknas vid en slags självmedvetenhet om landet man lever i samt individens egen roll i denna kontext.⁸ Utvecklingen av det kollektiva medvetandet var en av förutsättningarna för nationalstatens tillblivelse.⁹

En viktig aspekt av nationalismen under denna period är dess funktionella roll som under 1800-talet tog sig en inkluderande och sammanförande karaktär med målet att bygga en stark nationalstat med medborgare som var beredda att försvara den.¹⁰ Självklart formulerades detta fortfarande i kontrast till 'de Andra', representerade främst genom andra nationalstater eller kolonier, men även starkt kontrasterade mot avvikande individer inom statens gränser. Till gruppen medborgare räknades endast vita, välbärgade män. Trots detta är det svårt att förneka nationalismens enande kraft, vilket även Habermas tar fasta på i sin artikel.

⁷ Ernest, Renan, 1882

⁸ Det kollektiva medvetandet är ett komplicerat begrepp eftersom det har flera förståelser och användningssätt. Som jag förstår Habermas bör stor vikt läggas vid framväxten av borgerlig, politisk offentlighet. En mer symbolisk läsning av det kollektiva medvetandet görs av idéhistorikern Gunnar Broberg. Broberg beskriver fenomenet som en slags "monumentmani" som utbryter i början av 1900-talet. Exempel på dessa monument eller nationalsymboler är: nationalsång, nationaldag, folkkår konst, litteratur och statyer som fångar nationens heroiska ögonblick. Allt detta är något som faktiskt finns närvarande i våra liv och som vi därmed är medvetna om kollektivt. Gällande senare tid kan man tänka sig att litterära bästsäljare och tv-program med stor publik är del av det kollektiva medvetandet. För en vidare läsning se: Broberg, Gunnar, "När svenskarna uppfann Sverige. Anteckningar från ett hundraårsjubileum", Tänka, Tycka, Tro. Svensk Historia Underifrån, 1993, s.171-196 och Löfgren, Orvar, "Medierna och nationsbygget. Hur press, radio och TV gjort Sverige svenskt", Medier och Kulturer, red. Hannerz, Ulf, Stockholm, 1990, s.85-120.

⁹ Fine, Smith, 2003, s.470

¹⁰ Habermas, 1995, s.259

Under 1900-talet och åren som leder fram till förintelsen är etnicitet och nationalitet nära sammanflätade.¹¹ Nazitysklands hävdande av självförsvaret gällande Sudetkrisen kan ses som ett exempel på detta. Det utbredda förtrycket av minoritetsgrupper runt om i världen, samt tilltron till rasbiologi understödde *jus sanguinis*. Det vill säga att medborgarskapets rättigheter erhöles och berättigades genom blodsband och härstamning.¹² Medborgarskapet hade vuxit till att omfatta även tidigare kontrasterande individer som kvinnor, judar, mörkhyade, etc. Nationalismen under denna tid kom att fungera som ett exkluderande och fragmenterande verktyg då 'de Andra' fanns starkt närvarande som medborgare inom nationalstaten. Tanken på Nationen var blev ett medel för att frånta medborgerliga och politiska rättigheter igen. Romantikens nationalismvurmande omvandlades i efterdyningarna av andra världskriget till något förbjudet och frånstötande.

Lärdomarna som Habermas drar av historien och som lägger grunden till hans förslag om konstitutionell patriotism är följande. Nationalismens möjlighet att fostra självupppoffrande och solidariska medborgare är ett verkligt kraftfullt maktmedel som borgar för många möjligheter till solidaritet och utveckling.¹³ Det är dock ett verktyg som kräver sina medborgares engagemang och självinsikt, "the institutions of constitutional freedom are only worth as much as a population makes of them".¹⁴ Det är ett tveeggat svärd som kan få både positiva och negativa följder. Nationalismen i en demokrati är beroende av folket, den fyller den funktion som de förtjänar – vare sig det är inkluderande eller exkluderande.

Konceptet konstitutionell patriotism formulerades först som ett bidrag till debatten angående det traumatiserade Tyskland. Frågan som diskuterades var huruvida landets befolkning någonsin skulle kunna återupprätta stoltheten över sin nationalitet. Habermas såg denna stolthet som möjlig och berättigad men endast om den grundade sig på erfarenheterna som dragits av nazismen och förintelsen.¹⁵ Detta kan förklaras genom Habermas förståelse av nationalism som just ett uttryck för det kollektiva medvetandet. Han uppmanar till en kritisk förståelse av det

¹¹ Habermas, 1995, s.259

¹² Habermas, 1995, s.261

¹³ Habermas, 1995, s.259

¹⁴ Habermas, 1995, s.263

¹⁵ Fernandez, Christian, "Patriots in the Making? Migrants, Citizens, and Demos Building in the European Union", *Int. Migration and Integration*, 2012, s.150

kollektiva medvetandet. Eftersom det är socialt konstruerat är det även manipulerbart och därmed möjligt att användas som ett politiskt maktmedel.¹⁶ Det är alltså av största vikt *hur* och *vad* Tyskland väljer att minnas och medvetandegöra efter sitt trauma. Habermas menar att det tyskarna är berättigade att känna sig stolta och patriotiska över är lojaliteten till sin konstitution.

Konstitutionell patriotism kan i sig låta paradoxalt. Fernandez ifrågasätter i sin artikel "Patriots in the Making? Migrants, Citizens, and Demos Building in the European Union" hur något så abstrakt och opersonligt som en konstitution ska kunna ingjuta passionerade och personliga känslor som patriotism.¹⁷ Habermas menar att patriotismen bidrar till att skapa ett nödvändigt engagemang bland medborgarna vilken är en förutsättning för att de ska nyttja sina civila rättigheter och de demokratiska mekanismer som konstitutionen bygger på. Enligt hans resonemang finns ingen motsättning mellan den partikulära nationalismen och demokratin eller mänskliga rättigheters anspråk på universalism.

One's own national tradition will, in each case, have to be appropriated in such a manner that it is related to and relativized by the vantage points of the other national cultures. [...] Particularist anchoring of this sort would in no way impair the universalist meaning of popular sovereignty and human rights.¹⁸

För att kunna ta till sig universella värderingar måste de göras till ens egna. På detta vis är patriotiska och nationalistiska känslor effektiva medel för att många människor ska ta till sig och börja värna om samma sak, i detta fall demokrati och mänskliga rättigheter. Men som Habermas uttrycker det i citatet måste det finnas en förståelse av den egna nationella kulturens och identitetens relation till andra nationalstaters, samt deras förståelse av demokrati och mänskliga rättigheter som lika legitim. Detta kan tyckas komplicerat eftersom Habermas inte utvecklar närmare hur det relativistiska förhållningssättet bör se ut eller uttryckas. En möjlig tolkning ges i en artikel av William Smith där han bygger vidare på teorier av bland annat Richard Rorty och Bryan Turner.¹⁹ Smith resonerar kring hur ironi kan fungera som ett relativiserande och självreflexivt synsätt. Han citerar Turner

¹⁶ Habermas, 1995, s.258

¹⁷ Fernandez, 2012, s.149

¹⁸ Habermas, 1995, s.264

¹⁹ Smith, William, "Cosmopolitan Citizenship: Virtue, Irony and Worldliness", *European Journal of Social Theory*, 2007, s.37-52

som ser ironi på följande sätt: "the understanding of other cultures is assisted by an intellectual distance from one's own national or local culture [...] scepticism and distance from one's own tradition are the basis of an obligation of care and stewardship for other cultures."²⁰ Smith tar även i beaktande Turners emfas av den emotionella aspekten. Den perfekta ironiske medborgaren framställs som lika ödmjuk inför och medveten om sin egen, samt andras, emotionella anknytning till ting, tid och rum.

Något som kan efterlysas i Habermas artikel är en reflektion kring att tolkningen av demokrati och mänskliga rättigheter kan ha vitt skilda innehåll och innebörd i olika stater. Den gemensamma och universella nämnaren i Habermas system bygger då snarare på att medborgare världen över vänder blicken från urgamla traditioner, eller att vi snarare firar dem i ljuset av vart de har fört oss. På så vis kan traditionerna förbli olika men deras värden och funktion identiska oberoende av statsgränser och nationella identiteter.

Sammanfattningsvis innan jag går vidare in på kritiken: konstitutionell patriotism föreslår hur nationell identitet och medborgarskap kan sammanlänkas och skapa något nytt och än mer inkluderande. Implementerat på rätt sätt kan det hjälpa oss att möta och att utvecklas av de växande migrationsströmmarna.

Fine och Smith ifrågasätter i en artikel den konstitutionella patriotismen på följande grunder:

After all, the very idea of constitutional patriotism presupposes that interpretations of rights will differ from nation to nation according to its specific "historical experience". What if citizens are confronted with two equally rational means of interpreting constitutional principles? The dilemma would be whether to support their "own" national forms of interpretation or accede to the higher yet more distant cosmopolitan view. This hypothetical disagreement may be resolved only through a weakening of either cosmopolitan solidarity or constitutional patriotism.²¹

En tillräckligt mogen, ödmjuk och kunnig medborgare skull kanske göra det mest pragmatiska valet som det specifika dilemmat kräver. Alltså att finna lösningar och svar utifrån fakta och välgrundade argument, utan att individen upplever att hen gör avkall på sin identitet. Denna fråga går på djupet angående människans

²⁰ Turner, Bryan, "Cosmopolitan Virtue: Globalization and Patriotism", *Theory, Culture, and Society*, 2002, s.57

²¹ Fine, Smith, 2003, s. 472

natur; hennes varande som känslövarelse eller upplysningens politiska djur styrd av förnuft. En individ som ser sin svenskhet som främsta identitet skulle finna det motsägelsefullt att följa en utomstående tolkning eftersom att det vore att bryta med det egna jaget. Medan en individ som hävdar att hen står fri från känsloladdade band till det nationella kollektivet skulle bekräfta detta genom att utgå från fakta. Självklart är individen mer nyanserad än vad detta dilemma påvisar. Exempelvis tas inte andra kollektiva identiteter med i ekvationen. Iakttagelsen är trots detta relevant med tanke på regeringens mål: ett mer tolerant och öppet samhälle. Fine och Smith ger själva inget direkt svar på sin fråga men förklaringsmodellen de identifierar till problematiken är den konstitutionella patriotismens mycket diffusa karaktär. I sin 'svagaste' form anser de den endast vara en samling formella processer som misslyckas med att skapa "the ethic of solidarity necessary to facilitate democratic deliberation and decisions".²² Denna form korsar dock enkelt nationsgränser vilket gör att den kan beskrivas som mer universell. I sin 'starkaste' form kritiserar de den för att centrera medborgare för mycket kring sina egna partikulära tolkningar och institutioner "at the cost of closing them off from effective participation in or identification with cosmopolitan institutions".²³

Fine och Smith visar genom studier av kompletterande texter av Habermas att teoretikern anser att kosmopolitanismen och världsmedborgarskapet är nationalismens efterträdare. Nationalismen förklarar han som något irrationellt och regressivt.²⁴ Med tanke på att nationalismen är en förutsättning för den konstitutionella patriotismen framträder här en tydlig paradox. Det enda sättet som jag kan finna en förlikning i detta är om Habermas förkastar nationalismen för nationalismens skull. Alltså att förstelnade kulturella produkters värde ska ligga i vart de har fört oss, det vill säga mot demokrati och mänskliga rättigheter, inte för att de hävdas vara påminnelser om en svunnen, mytologiserad stormaktstid. "That nationalism is no longer possible as an ethical norm and that national identity, defined by the unity of cultural, linguistic, and historical forms

²² Fine, Smith, 2003, s. 473

²³ Fine, Smith, 2003, s. 473

²⁴ Fine, Smith, 2003, s. 470

of life, can no longer coincide with the organizational form of the state”.²⁵ Detta är Habermas lärdomar av och svar på fascismens destruktiva effekt på Europa.

Fernandez väljer att fokusera på den konstitutionella patriotismens potentiella genomslagskraft. Premissen som han förstår som avgörande är ett transparent, dynamiskt och kunskapsrikt demokratisystem öppet för alla. Det skulle möjliggöra formationen av nya politiska identiteter bortom etnicitet och nationalitet.²⁶ Fernandez förklarar medborgarskapet på följande vis: ”The external requirements configure the demos by determining the terms of inclusion while the internal conditions configure the demos by vesting the citizens with certain resources and (expected) qualities”.²⁷ Utifrån denna beskrivning är medborgarskapets normerande makt svår att förneka. Den hör även samman med en annan del av Fernandez tolkning, nämligen vem som kommer i kontakt med dessa krafter, och därmed även den konstitutionella patriotismen. Han identifierar denna grupp som ”second-country nationals”, individer som flyttat från ett land till ett annat. Enligt Fernandez modell rör det sig bara om EU-medborgare som flyttar inom EU.²⁸ Jag skulle vilja påstå att alla som blir exempelvis svenska medborgare oavsett ursprungsland kommer i kontakt med det som svenska staten vill att medborgarskapet ska vara.

Man kan även läsa Fernandez som att han anser att de möjliga och mest troliga konstitutionella patrioterna är de migrerande EU-medborgarna inom EU. I kraft av deras medborgarskap kan man kalla dessa ”privilegerade utlänningar” med tillgång till resurser, fördelar och annat som tidigare var reserverat endast för nationalstatens medborgare.²⁹ Andra faktorer som spelar roll är att de flesta kommer från länder med relativt välutvecklade sociala skyddsnet och redan uppbyggda demokratiska system.³⁰ Det är långt ifrån situationen som andra individer befinner sig i när de flyr hals över huvud från människovidriga förhållanden eller konflikter i jakt på trygghet och fristad. De har kanske aldrig röstat, har kanske fått (enligt ’västliga’ mått) bristfällig utbildning och har

²⁵ Fine, Smith, 2003, s. 479-480

²⁶ Fernandez, 2012, s. 151

²⁷ Fernandez, 2012, s.152

²⁸ Fernandez, 2012, s. 153-154

²⁹ Fernandez, 2012, s. 154

³⁰ Här vill jag dock höja ett intersektionalitetens varnande finger eftersom diskriminering och förtryck sker även inom EU. Situationen kan bli än mer prekär för just de EU-medborgare som faktiskt behöver skydd men nekas detta eftersom landet anses tryggt. En grupp som kränks systematiskt är exempelvis romer.

möjligtvis lättare att värdera mat och rent vatten högre än Sveriges flerpartisystem och EU-medlemskap. Risken är att konstitutionell patriotism, om den förblir ett verktyg för välutbildade och privilegierade aldrig kommer att bli verklighet. Fernandez menar att man måste förstå begreppet metaforiskt och inte bokstavligt för att kunna diskutera och kritisera det.³¹ Enligt min mening glöms då vikten som Habermas och många andra lägger vid den dynamiska och välfungerande demokratin, vilken grogrunden för den konstitutionella patriotismen, bort. Att anklaga Habermas för att vara alltför utopisk och abstrakt kan verka mot de faktiskt genomförbara och eftersträvansvärda idealen: demokrati och mänskliga rättigheter. Att endast lista upp vilka demokratiska mekanismer och principer som finns inom en stat säger inget om hur öppna, lättillgängliga eller lyhörda dessa är. Innan jag går vidare till att addera fler pixlar till den framväxande bilden av medborgarskapets potential och konsekvenser vill jag göra en sammanfattning samt redogöra för de frågor som jag vill att vi har med oss i den vidare läsningen.

Det Habermas och hans tre kritiker är överens om är behovet av en välfungerande demokrati med så många aktiva deltagare som möjligt. Det som skiljer dem åt är vad de tror bör utvecklas och bli effekterna av detta. Habermas ser den konstitutionella patriotismen som en möjlighet. Medborgare som samlas kring och identifierar sig med de universella värdena: demokrati och mänskliga rättigheter. Fine och Smith finner detta problematiskt eftersom teorin kräver att nationalismen fortsätter att existera och påverka samtidigt som den universella aspekten förutsätter kosmopolitanism och därmed ett frångående av det nationalistiska. Möjligtvis kan slutsatsen dras att de snarare förväntar sig ett mer kunnigt och pragmatiskt världssamhälle. Fernandez menar att Habermas överskattar sin teoris genomslagskraft eftersom många individer aldrig behöver reflektera kring vad deras medborgarskap faktiskt innebär. Frågorna som jag tycker att detta kapitel väcker är följande: Vad för slags medborgare fostrar ett starkare symbolladdat medborgarskap? Vad för betydelse får de nationella symbolerna som människor identifierar sig med för rollen som de anser sig ha inom staten? Kan symbolerna bli till broar som för oss vidare mot mer pragmatiska lösningar och en mer nyanserad bild av det egna samhället på samma vis som Habermas skulle önska?

³¹ Fernandez, 2012, s.150

Om symbolikens fostran

The soldier who dies for his flag dies for his country, but as a matter of fact, in his own consciousness, it is the flag that has the first place.³²

Robert T. Schatz och Howard Lavines huvudfråga i artikeln: "Waving the Flag: National Symbolism, Social Identity, and Political Engagement" är huruvida individer som känner stark identifiering med nationella symboler, rent faktiska objekt eller ceremonier, manifesterar så kallad "blind patriotism".³³ De frågar sig även om denna blindhet leder till ett mer okritiskt synsätt gentemot sin egen nation, dess traditionella värderingar och även medför mindre politiskt engagemang.³⁴ Schatz och Lavine benämner den starka identifieringen med nationen symbolisk involvering ("symbolic involvement"). Dess motsats identifieras som instrumental involvering ("instrumental involvement"), vilken används för att kontrastera den förstnämnda och innebär en mer utilitaristisk eller funktionell syn på nationen. Avslutningsvis i artikeln diskuterar Schatz och Lavine vad konsekvenserna av de två förhållningssätten blir för politiken och samhället.

Centralt för förståelsen av deras teori om nationalism är dess funktion som kategoriseringsmedel gällande uppdelning av 'vi' och 'de'. Schatz och Lavine uttrycker dessa som ingroup och outgroup. "Group members are motivated to view their group, the 'ingroup', as distinct from and more positive than other relevant groups ('outgroups'). Consequently positive ingroup identification often generates ingroup-biased attitudes and behaviour [...]".³⁵ Nationella symboler är mycket betydelsefulla i denna process. En väldigt heterogen och abstrakt grupp som en nation, blir med ens konkret och lättillgänglig när den sammanfattas i ett objekt (exempelvis en flagga, en staty, en bok). Det blir även viktigt för 'innegruppen' att värdera sin självbild positivt, eftersom att den är starkt länkad till individens självkänsla och det egna jaget. Det symbolladdade objektet sammanlänkas med

³² Durkheim, *Elementary Forms of Religious Life*, Allen & Union, London, 1957, s.220

³³ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, "Waving the Flag: National Symbolism, Social Identity, and Political Engagement", *Political Psychology*, Vol.28, No.3, 2007

³⁴ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 330

³⁵ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 332

och blir ett uttryck för detta jag, och kritik som riktas mot objektet riktas därmed även mot jaget. Ett annat sätt att befästa 'innegruppens' värde är genom att nedvärdera 'utegruppen'. Symboler har även en stark historisk koppling och representerar nationens utveckling över tid. "[B]y representing the nation across time, national symbolism provides individuals with larger meaning and purpose".³⁶ Under ceremoniella aktiviteter kommuniceras detta nationella medlemskap. Eftersom det oftast görs i närvaro av andra medlemmar bekräftas gruppens stora, positiva värde öppet.³⁷ Till skillnad från denna process innebär den instrumentala involveringen att individer mer ser till hur väl nationens socio-politiska institutioner fungerar.³⁸

Genom omfattande mätningar och enkäter testar Schatz och Lavine dessa ovannämnda teorier i USA. Utöver de vanliga parametrarna (kön, ålder, utbildning, nationalitet) får testpersonerna bland annat välja om de anser att vissa begrepp eller påståenden stämmer in på landet eller inte (exempelvis 'frihet', 'korruption', samt mer neutrala som 'tävlingsinriktat'). De får även besvara kunskapsfrågor om landets styre, situation, och politik (exempelvis: har arbetslösheten ökat? Vilket parti har majoritet i senaten?). Frågor ställs även angående i vilken utsträckning testpersonerna är politisk engagerade och aktiva. De får även beskriva vilka känslor som uppfyller dem när de hör exempelvis nationalsången.³⁹ Undersökningen visar sig bekräfta Schatz och Lavines teorier. Symboliskt involverade individer är just *symboliskt* involverade. Någon granskande, kritisk eller progressiv aspekt aspirerar de inte till. "Thus, a personal concern for national symbols and rituals seems to have little to do with behaviour intended to monitor or improve the functioning of the state."⁴⁰ Däremot utesluter inte Schatz och Lavine att dessa individer kan uppvisa engagemang gällande nationalistiskt motiverade initiativ, till exempel bevarandet av *ett* språk, nationens suveränitet och påstådda överlägsenhet. Men detta engagemang är förankrat i nationen för nationens skull, inte för hur dess funktion faktiskt gynnar dess medborgare.⁴¹

³⁶ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 333

³⁷ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 333

³⁸ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 334

³⁹ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 337-338

⁴⁰ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 351-352

⁴¹ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 352

Innan jag beskriver den typiske symboliskt respektive instrumentalt involverade individen vill jag bara medvetandegöra att dessa beskrivningar kan upplevas som väldigt generaliserande. Det är då viktigt att ha i åtanke att de är resultatet av en seriös och sofistikerad utredning, genomförd av teoretiker som inte värderar de olika begreppen utan endast söker att finna paralleller mellan motiv, beteende och samhällelig konsekvens.

Individer som är symboliskt involverade är, som utretts ovan, mer nationalistiska.⁴² De upplever en stark koppling till statens självbild men är mindre kunniga om dess förvaltning, institutioner och funktionalitet.⁴³ Dessa individer uttrycker i utredningen mer konservativa och republikanska värderingar och ideologier (till exempel: "Newer lifestyles are contributing to moral breakdown").⁴⁴ Liberaler och demokrater blir mindre animerade eller upplever inte samma känslor vid tanken på de nationella symbolerna. De är mer instrumentalt involverade vilket också medför att de är beredda att rikta kritik mot sitt land och ifrågasätta det. Deras kritik blir även berättigad eftersom att de uppvisar ett större kunnande om statens och samhällets funktionalitet.⁴⁵

Förvisso är Schatz och Lavines studie genomförd i USA och jag är fullt medveten om att Sverige – lilla landet lagom – skiljer sig på många sätt från 'supersize-makten' i väst. Den är ändå relevant för denna uppsats dels för att man anta att nationella symboler fungerar på ett snarlikt sätt i Sverige och dels för att USA i direktivet utpekats som en förebild i integrations- och migrationsfrågor.

Ulrika Möllers ambition i artikeln "Den kosmopolitiska svensken? Identitet som demokratiegenskap" är att undersöka vilka egenskaper och erfarenheter som påverkar svenskars identitetsuppfattning.⁴⁶ Här kan vi betrakta studien som ett svenskt komplement till Schatz och Lavines iakttagelser. Medborgarskapet förklarar Möller som en formell symbol och ett politiskt instrument. En medborgare förväntas vara lojal mot och ha förtroende för sin stat, genom sina medborgare legitimeras statens hela politiska system.⁴⁷ Detta kan ses som en modern omskrivning av Renans argument om att staten är beroende av en daglig

⁴² Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 343

⁴³ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 346

⁴⁴ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 336 och 338

⁴⁵ Schatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007, s. 336 och 346

⁴⁶ Möller, Ulrika, "Den kosmopolitiska svensken? Identitet som demokratiegenskap", Demokratitrender, red. Oscarsson, Henrik, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, 2003, s. 180

⁴⁷ Möller, Ulrika, 2003, s. 181

folkomröstning. I sin undersökning väver Möller in Dahl och Helds motsatta ståndpunkter om vilket sätt som är det bästa för att uppnå en välfungerande demokrati. Dahl menar att den nationella identiteten är extremt viktig för demokratin eftersom att den gör att förlorarna accepterar ett politiskt beslut som inte gynnar dem. Vinnarna och förlorarna utgör samma föreställda kollektiva identitet och upplever därmed samhörighet. Det är genom vår svenskhet som vi är beredda att göra uppoffringar för andra svenskar. Dahl värnar därför starkt om nationalismen. Held å andra sidan önskar se multipla och jämbördiga politiska identiteter; att medborgaren tillåts känna samhörighet med flera olika kollektiv.⁴⁸ Enligt Held är det först när vi lär oss att tänka bortom vår nationalitet som vi kan reformera och skapa en mer inkluderande och världsomspännande demokrati.⁴⁹ Möller testar dessa teorier genom att studera enkätundersökningar genomförda av Riks-SOM (årlig enkätundersökning från SOM-institutet i Göteborg som omfattar 6 000 personer).⁵⁰ Bland annat prövas ”hur allmänmänskligt förtroende hänger samman med identitetsuppfattning”.⁵¹

Möller drar följande slutsatser. Benägenheten att uppfatta sig som svensk är högst beroende av ålder. 90% av den äldre generationen ser sig framförallt som svenskar istället för de andra alternativen nordbo, europé, eller världsmedborgare. Även utbildningsnivå spelar stor roll: bland de lågutbildade betraktar 87% sig som svenskar.⁵² Kön påverkar huruvida personen anser sig vara världsmedborgare, vilket kvinnor visar på en större benägenhet att betrakta sig som än män. Likaså är vilken politisk ideologi man anser sig tillhöra viktig, personer som klassar sig ’tydligt till vänster’ har lättare att känna identiteten världsmedborgare.⁵³

Överlag så har resultaten visat på svaga samband mellan identitet och förtroende. Det kan tolkas som att kollektiva identiteter faktiskt inte är speciellt viktiga för att upprätthålla förtroende och därmed inte heller fyller någon central funktion för demokratin.⁵⁴

⁴⁸ Möller, Ulrika, 2003, s. 180

⁴⁹ Möller, Ulrika, 2003, s. 181

⁵⁰ Möller, Ulrika, 2003, s. 182

⁵¹ Möller, Ulrika, 2003, s. 183

⁵² Möller, Ulrika, 2003, s. 188

⁵³ Möller, Ulrika, 2003, s. 189

⁵⁴ Möller, Ulrika, 2003, s. 190

Ett antal för denna uppsats relevanta spekulationer som tas upp i Möllers slutsats är att den nationella identiteten inte är extraordinärt förtroendeskapande. Den grupp som däremot sticker ut som mest förtroendefull för riksdag och europaparlament är de som klassar sig som européer. Slutligen, de individer som anser sig ha multipla identiteter är de som uppvisar mest allmänmänskligt förtroende. Detta talar emot Dahls argumentationslinje om att en mer internationaliserad och nyanserad 'svenskhet' vore skadligt för demokratin i Sverige.⁵⁵

Möllers, Schatz och Lavines iakttagelser visar på att ett starkare symbolladdat medborgarskap lätt går miste om den nyanserade bilden av den kollektiva identiteten. Om det innebär att flaggan blir än viktigare och heligare kan det komma att leda till att vad flaggan ska symbolisera och stå för går om intet. Människor börjar då istället att försvara symbolerna och inte de välfungerande institutionerna inom staten. Istället för att vara kritiskt tänkande medborgare som formar sin egen stat förminskas vi och våra identiteter till fanbärare. Hur ska egentligen en flagga kunna sammanfatta nästan 10 miljoner människors olika historier, liv och identifikationer? Handlar det mer om vilken symbol man väljer att hylla eller presentera? Det är även intressant att resonera kring att om vi ska sträva efter att till fullo vara svenskar, först och främst, kommer det allmänmänskliga förtroendet att försvagas. Detta begrepp är i denna uppsats nära kopplat till mänskliga rättigheter, samt insikten om att alla människor har lika rätt i kraft av sin jämbördiga mänsklighet att leva sina liv så som de själva väljer. Om målet är att uppnå ett mer tolerant, dynamiskt och inkluderande samhälle är det inte de traditionellt nationalistiska symbolerna som är lösningen. Men det är även djupt problematiskt att uppfinna nya symboler ur tomma intet som når ett allmängiltigt erkännande som är lika omfattande som just de traditionella. Här blir det historiska narrativets vikt väldigt framträdande.

Direktivets mål och medel

Rubriken "Medborgarskap i en modern stat" är det första som möter läsaren i kommittédirektivet efter en kort punktlista över utredarens uppgifter. Begreppet 'modern' lämnas ospecificerat och utan vidare reflektion. Det är oklart vad

⁵⁵ Möller, Ulrika, 2003, s. 190

regeringen lägger i detta mångtydiga epitet. Inledningsvis i analysen kommer jag att redogöra för potentiella tolkningar av regeringens bild av Sverige som en modern stat, samt vad dessa får för konsekvenser för den vidare läsningen. Vidare kommer jag att granska om och hur direktivet kan ses som ett exempel för Habermas konstitutionella patriotism. Till sist analyseras vad regeringen avser med medborgarskapets tyngd och betydelse, vilka är nära sammanlänkade till symbolik och identitet.

Det moderna Sverige

Trots globalisering, internet, EU-medborgarskap och stora multinationella bolag, fortsätter staterna att vara de främsta aktörerna på den internationella arenan.⁵⁶

Idéerna som uttrycks ovan är på intet sätt nydanande eller progressiva. Stater hävdade sin suveränitet i samma ordalag flera århundraden före internets uppkomst. Snarare är detta ett konservativt påstående. Sverige har benämnts som modernt i ungefär 150 år, och i jämförelse med andra länder moderniserades landet sent. I dagsläget, när vurmandet för innovation och tillväxttänkande är på sin topp och genomsyrar det mesta, är det högst troligt att regeringen ämnar göra en åtskillnad mellan det moderna då och det moderna nu. Att regeringen anser att medborgarskapspolitiken kräver reformering är ett tecken på detta. Trots det väljer man inte att benämna Sverige som en post-modern eller senmodern stat, en ändring som skulle kunna fungera som en tydlig markör för en brytpunkt. Härstamningsprincipen har en egen rubrik i direktivet. Den är praxis i Sverige sedan mitten av 1800-talet. Principen innebär att medborgare automatiskt för vidare sitt medborgarskap till sina barn.⁵⁷ Rättigheter ärvs alltså genom blodet, i enlighet med *jus sanguinis*. För att parafrasera Kant: det kollektiv som klassar sig självt som ett samhälle baserat på medlemmarnas gemensamma härkomst ska kallas en nation. Vari finns det moderna i Sverige idag? Menar regeringen att vi lever i den moderna tidsperioden? Eller är det modern i något annat avseende som markeras?

Upplysningens framgångsideal nådde nya höjder genom modernitetstanken som växte sig starkare på 1800-talet. Dess inträde innebar ett frångående av det

⁵⁶ Dir. 2012:2, s. 2

⁵⁷ Dir. 2012:2, s. 7

passionerade och sentimentala, förnuftet kom att klassas som människans främsta dygd. Järnvägen, elektriciteten och telegrafan bidrog till att 'väst' övertygades om empirins och vetenskapens makt.⁵⁸ Översatt till människorättsdiskursen kan man tala om den realistiska teoriskolans framväxt och idén om realpolitik. Precis som i regeringens påstående ovan är staten den främste aktören enligt realismen och den bör likt Machiavellis furste inte låta sig styras av vare sig moral eller känslor.^{59, 60} Regeringen bryter dock med det moderna i denna bemärkelse när den koncentrerar sig på symbolik och medborgarskapets emotionella värde. Detta kan tolkas som att svenska staten å ena sidan vill att den moderna traditionen med staten som främsta aktör och det upplysta framgångsidealet som ledord ska fortleva i symbios med att individens känslor och identitet tillåts mer utrymme i det politiska rummet.⁶¹ Enligt det moderna i det realpolitiska avseendet skulle det sentimentala värdets inträde för framtida generationer kunna ses som en anakronism, medan vi idag får nöja oss med att kalla det en paradox.

Tolkningen av direktivet som paradoxalt förstärks ytterligare genom beskrivningen som regeringen gör av äldre svensk medborgarskapspolitik:

I äldre svensk rätt tillämpades emellertid en extrem form av territorialprincipen. Den som flyttade till Sverige blev svensk medborgare, medan den som flyttade från Sverige förlorade sitt svenska medborgarskap.⁶²

Ordvalet 'extrem' tyder på en stark värdering av denna sortens politik från regeringens sida. Territorialprincipen i sin dåvarande form skulle kunna ses som grunden för ett medborgarskap helt fritt från symbolik, i form av traditioner eller förväntade kvaliteter hos medborgaren. Detta kan ställas mot Fernandez beskrivning av medborgarskapet som formgivaren av demos, och dess därmed mycket normgivande funktion. Då denna princip var den rådande fanns det dock i praktiken andra fördomar och exkluderande normer. Trots det kan man teoretiskt sett tolka regeringens beskrivning av den som en helt formell procedur. Svenskhetens gränser sammanföll med territoriets och individen som levde där

⁵⁸ För en god överblick se: Conklin, Alice L., Fletcher, Ian Christopher, *European Imperialism 1830-1930*, Cengage Learning, Wadsworth, 1999, och Nordin, Svante, *Filosofins Historia. Det Västerländska Förnuftets Äventyr från Thales till Postmodernismen*, Studentlitteratur, Lund, 2:a editionen, 2003

⁵⁹ Machiavelli, Niccolò, *Fursten*, 1513

⁶⁰ Moeckli, Daniel, *International Human Rights Law*, Oxford University Press, 2010, s. 69

⁶¹ Dir. 2012:2, s. 2

⁶² Dir. 2012:2, s. 7

var automatiskt en del av den. En sådan princip och procedur helt befriad från naturrätt, traditioner och oskrivna fördomar borde passa den moderna och förnuftiga staten Sverige alldeles ypperligt.

En annan möjlig tolkning av modernitetsanspråket springer ur direktivets starka individfokus; strävan efter att påverka identitetsuppfattning. Utan att röra mig allt för långt mot litteraturvetenskapen vill jag bara dra en parallell till Robert Musils roman *Mannen Utan Egenskaper* (1930). Likt protagonisten i nämnda roman, uppmanar direktivet att bortse från historia och bakgrund.⁶³ Bristen på egenskaper eller, kanske mer passande, identifikationer kan förstås både som en möjlighet att leva ett fritt liv utan stagnerande identiteter, eller som att leda till en annan slags låsning, nämligen den att inte kunna hänge sig åt sina livsval. Som har utretts ovan fungerar vår identifikation med ett kollektiv som ångestdämpande. Den lilla människans historia skrivs in i en större berättelse och får därmed större mening. Stefan Ekelund skriver följande om Musils verk: ”Den tonsätter den tid vi lever i just nu. I Robert Musils text föds den moderna människan”.⁶⁴ Men det är sannolikt inte den moderna människan som direktivet hänvisar till, det är staten som benämns som den moderna, utan egenskap, moral eller ideologi. Dess medborgare ska uppvärdera nationalstatens symboler och till dessa känna ett starkt emotionellt band. Staten ska vara upplyst, medan medborgarna lever i en mer nationalromantisk anda. Detta rimmar illa med att statens institutioner endast är värda det som dess befolkning gör av dem.

Den mest historielösa förståelsen av begreppet ’modern’ är troligtvis som ’samtida’. Men som illustreras ovan är direktivets ett tämligen diffust sätt att använda begreppet eftersom att det har många olika konnotationer. Än mer komplicerat blir det med tanke på hur mycket direktivet uppmuntrar till historielöshet. Att människors bakgrund inte ska spela någon roll för huruvida de kan bli medborgare eller ej är förvisso en självklarhet ur ett människorättsperspektiv.⁶⁵ Däremot hänger det samman med vad som upprepas både i direktivet och i Ullenhags debattartiklar. ”Tanken är att själva medborgarskapet symboliserar en gemensam framtid snarare än en gemensam

⁶³ Dir. 2012:2, s. 3, s. 6

⁶⁴ www.svd.se/kultur/stefan-ekelund-om-litteratur_5165065.svd

⁶⁵ Dir. 2012:2, s. 6

historia”.⁶⁶ Det som saknas i detta uttalande är insikten om vikten av just historia för att symbolik ska finna fäste och mening inom ett kollektiv. Att kalla något modernt blir även det tämligen menlöst utan sin bakgrundshistoria och kontextualisering.

Mål och ambition

Mänskliga rättigheter och demokrati återkommer likt ett mantra i direktivet. ”[R]espekten för alla människors lika värde och för enskilda människors frihet och värdighet står i centrum”.⁶⁷ Citatet talar för att regeringen förstår dessa utifrån ett universellt tankesätt. Dock finns det ingen tydligare redogörelse för detta och jag kommer även ta upp den motsatta tolkningen så småningom. Att vara svensk medborgare innebär enligt regeringen att man värnar om demokrati och mänskliga rättigheter, det är detta staten önskar att förmedla genom en medborgarskapsceremoni. Mänskliga rättigheter ”innebär [även] lika rättigheter och skyldigheter och möjligheter och borgar för ett samhälle präglad av såväl mångfald som social sammanhållning”.⁶⁸ Det finns flera indikationer som liknar föregående citat och som pekar på att kommittédirektivet är ett steg mot eller ett uttryck för Habermas konstitutionella patriotism. ”[D]et är viktigt att svenskt medborgarskap inte, utöver rätten att rösta i riksdagsval, uppfattas som en rent teknisk fråga om möjligheten att skaffa pass”.⁶⁹ Detta kan läsas som en uppmuntring till ett mer dynamiskt offentligt samtal i Sverige, där den svenske medborgaren uppfattar sig själv som en självklar och aktiv deltagare på grundval av sina mänskliga rättigheter och demokratiska identitet. Ullenhag bekräftar detta på flera sätt i sina debattartiklar. ”För mig är det kärnan i integration; att människor träffas, lyssnar på varandra och för dialog”.⁷⁰ Mänskliga rättigheter och demokratins mekanismer är som tidigare redogjorts vad Habermas framhåller som den konstitutionella patriotismens grundpelare. Att uppfatta dessa, enligt teoretikern, universella värden som det sociala kittet i det svenska samhället sammanfaller helt med hans teori. I direktivet fyller de även funktionen som

⁶⁶ Ullenhag, Erik, 2012-01-16, s. 5

⁶⁷ Dir. 2012:2, s. 2

⁶⁸ Dir. 2012:2, s. 3

⁶⁹ Dir. 2012:2, s. 2

⁷⁰ Ullenhag, Erik, ”Medborgarskap en symbol för en gemensam framtid”, Svenska Dagbladet, 2012-01-28, s. 5

Sveriges konstitution. Regeringen uttrycker att det är ”demokratiska institutioner och respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna som utgör grunden för statens sammanhållning”.⁷¹ I jämförelse med exempelvis USA där konstitutionen existerar som ett greppbart objekt, blir den svenska motsvarigheten mer abstrakt och teoretisk. Utifrån Habermas resonemang kring Tyskland kan slutsatsen därmed dras att svenska medborgare är berättigade att känna stolthet över sin nation utifrån hur väl mänskliga rättigheter och demokrati efterlevs i Sverige, förutsatt att det är dessa som är vår konstitution. Att dessa återkommande i direktivet framhålls som grundläggande för det svenska medborgarskapet styrker detta resonemang.

Målet för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund. Först genom naturalisering ges nya svenskar samma rättigheter och skyldigheter.⁷²

Citatet visar dock på att lika rättigheter för alla ännu ej efterlevs i Sverige, det är ett mål som staten fortfarande strävar mot. Här framträder direktivets påbudscharakter. Det är staten som vill omvandla den svenska nationalismen till en idé som omfamnar mänskliga rättigheter och demokrati. Andreas Johansson Heinö lyfter detta i en debattartikel:

Få invandrare blir efter fem år – det idag gällande kravet för medborgarskap – i Sverige betraktade som svenskar, vare sig av myndighetsutövare eller i andra sammanhang. I praktiken spelar de informella svensketsgränserna en långt större roll för invandrades svårighet att integreras i Sverige än det formella medborgarskapet. [...] Ullenhag efterlyser en ny definition av medborgarskapet [...] Men en sådan definition kan bara vinna legitimitet om den mer än idag speglar de idéer om svenskhet som redan finns i samhället.⁷³

Ur denna synvinkel är direktivet inte ett uttryck för den konstitutionella patriotismen. De premisser som Habermas ser som nödvändiga, att mänskliga rättigheter och demokrati genomsyrar de svenska symbolerna, samt att människor aktivt nyttjar sina fri- och rättigheter till ett konstruktivt och dynamiskt samtal är inte vad som är de främsta idéerna om svenskhet idag. Likt Karl Marx idé om att

⁷¹ Dir. 2012:2, s. 2

⁷² Dir. 2012:2, s. 6

⁷³ Johansson Heinö, Andreas, ”Medborgarskap bör spegla svenskheten”, Expressen, 2012-01-17, s. 4

kommunismen skulle växa fram och bli till en revolution med folket som främsta aktör, menar Habermas att flaggan, nationalsången, o.s.v. för folket ska betyda mänskliga rättigheter och demokrati, samt att den som håller av dessa uppfyller idén om vem som är svensk. Med tanke på att hans teori inte framhåller några påbud tillsammans med att mycket tyder på att Sverige är ett land med en tämligen etnifierad självbild vill jag påstå att regeringens förslag kommer att få det motsträvt.⁷⁴ Citatet av Ullenhag må vara ett uttalande *för* den konstitutionella patriotismen, men det visar också på att idén ännu inte har funnit fäste och att andra idéer om svenskhet är de regerande idag.

Påbud har förvisso visat sig fruktbara tidigare. Gerard Delanty beskriver nationalismen under åren för nationalstatsbyggen som driven av en inkluderingsideologi på liknande vis som Habermas. Denna var oftast kodifierad och dikterad av den politiska eliten och hade få folkliga rötter. Dess legitimitet uppstod genom omfattande nationella utbildningsprogram, centrerade kring *en* kultur och *ett* språk.⁷⁵ ”Den huvudsakliga skillnaden mellan den nya och den gamla nationalismen är att dagens nationalism har förlorat sin koppling till medborgarskapet och har blivit en exkluderings nationalism”.⁷⁶ Detta kan liknas vid Habermas korta historiska exposé och presentationen om nationalismens olika faser. Enligt Delantys resonemang vore det ett önsketänkande att se exkluderingsideologin som ett avslutat kapitel. Någon medvetenhet eller reflektion kring dagens nationalism har jag inte kunnat finna i direktivet. Inte heller verkar regeringen se någon motsättning i direktivets påbudskaraktär.

Likt eliten under åren för nationalstatsbyggen finns det incitament till att språket kan bli viktigare för huruvida man får bli svensk medborgare eller inte. Andreas Johansson Heinö kommenterar att ”inget annat är så tydligt förknippat med svenskhet som det svenska språket”.⁷⁷ Direktivet nämner språkkunskaper endast en gång i samband med förhållandet mellan naturalisation och integration. ”En klar tendens i Europa är att olika former av integrationspolitiska

⁷⁴ Kalonaityté, Viktorija, Kawesa, Victoria, Tedros, Adiam, Att Färgas av Sverige, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Stockholm, 2008

⁷⁵ Delanty, Gerard, Medborgarskap i Globaliseringens Tid, Open University Press, Buckingham, 2000, s.158-159

⁷⁶ Delanty, Gerard, 2000, s.158

⁷⁷ Johansson Heinö, Andreas, 2012-01-17, s. 4

överväganden har fått ökad betydelse. Exempelvis har nya eller skärpta regler om krav på språkkunskaper, kunskaper om samhället eller ceremonier införts”.⁷⁸ Det finns dock mer utrymme att införa språktester uttryckta i andra ordalag i texten eftersom utredaren ska lämna förslag på ”andra insatser som kan komplettera ceremonierna”.⁷⁹ Uppreandet av medborgarskapet som ”bevis på att en person är svensk” skulle då kunna förstås som att en person talar flytande svenska. Som redovisades för i första kapitlet är det enligt Habermas förlegat och inte längre etiskt gångbart att organisera sin statsapparat kring ett språk. Möjligtvis är denna tanke för ensidig enligt teoretikern. Många utvecklande idéer och nya tankar skulle kunna gå om intet om det främsta villkoret för att en människa ska få nyttja sina medborgerliga och politiska mänskliga rättigheter är att hennes språkbruk möter statens standard. Förvisso är detta villkor mer greppbart än den flytande och abstrakta ’svenskheten’, som varken kan mätas eller utvärderas. Språkkunskaper kan därmed ge sken av att vara ett mer objektiva krav. Den huvudsakliga målgruppen i direktivet är ”personer som anlant till Sverige inom ramen för flyktningmottagandet”.⁸⁰ Underförstått finns det alltså inga förslag om språkkunskaper i annat än svenska, exempelvis att myndighetsutövare och lärare ska få kontinuerlig språkundervisning i det svenska samhällets mest talade språk. Ett sådant förslag skulle även innebära många nya arbetstillfällen för nyanlända, något som Ullenhag också lyfter som en väg till integration.⁸¹ Att endast hävda svenskan som villkor lägger inte grunden till den dialog som Habermas efterlyser. Snarare pekar regeringens förslag mot en monolog där svenskheten mer kan uppfattas som en slags mall där människor ska passas in. Detta skulle enligt Dahls teori vara den mest framgångsrika vägen att gå, eftersom att förlorarna skulle känna samhörighet med vinnarna och därmed acceptera sitt nederlag. Detta tycks dock snarare hämma den lyhörda debatt och stat som direktivet beskriver som sitt mål. Motsatsförhållandet blir än tydligare om man granskar det ceremoniella och symboliska i texten.

⁷⁸ Dir. 2012:2, s. 6

⁷⁹ Dir. 2012:2, s. 4

⁸⁰ Dir. 2012:2, s. 6

⁸¹ Ullenhag, Erik, 2012-01-16, s. 5

Medel och metod

Rubriken som tillägnas mest utrymme av regeringen lyder ”Medborgarskapets tyngd och betydelse”. Hur omfattande och vad denna betydelse innebär för bland annat integrationen är vad utredaren ska besvara, regeringen har dock redan börjat spekulera: ”Medborgarskapsceremonier kan vara ett sätt att förmedla ett budskap om vad den offentliga makten anser att det innebär att vara en svensk medborgare”.⁸² I en kort tillbakablick skulle man kunna tolka detta som att regeringen faktiskt är medveten om den exkluderingsnationalism som råder i landet, men att den offentliga makten anser sig stå frikopplad från denna, eller innehar tolkningsföreträde gällande landets självbild. Ullenhag skriver att det ”handlar om att på ett djupare plan ha en tillhörighet till ett visst samhälle. Skapandet av denna känsla av samhörighet med det nya landet har vi varit dåliga på i Sverige”.⁸³ Det symboliska och identitetsskapande specificeras aldrig i direktivet, men från föregående kapitel kan slutsatsen dras att ett starkt emotionellt band till symboler – symbolisk involvering – inte uppmuntrar till kritiskt tänkande eller ifrågasättande. Mänskliga rättigheter och demokrati, direktivets favoritord, passar snarare in på den kontrasterande instrumentala involveringen. Även Ullenhags uppmuntran till debatt om Sveriges värderingar och diskussion olika kollektiv emellan talar för fostrandet av kritiska och självständiga människor. ”Beviset på att en person är svensk” nämns alltid sist i de fraser där det används. Dessförinnan räknas ’mänskliga rättigheter’, ’demokrati’, ’mångfald’, ’social sammanhållning’, ’möjligheter’ och ’skyldigheter’ upp.⁸⁴ Resultatet blir att svenskheten kapslar in alla dessa värdeladdade och komplexa begrepp och sammanfattar dem i ett ord. Dynamiken och de nödvändiga handlingar som begreppen förutsätter försvinner bakom allt det blågula. Att vara svensk innebär med ens att man automatiskt i kraft av sin svenskhet verkar för ideal och mänskliga rättigheter och demokrati. De svenska symboler som är de mest frekvent använda idag är troligtvis flaggan, nationalsången och det svenska språket. Ett starkare symbolladdat medborgarskap skulle alltså kunna innebära att den idealiske svenske medborgaren kan sin nationalsång utantill, vet vilka dagar som är flaggdagar, och talar flytande

⁸² Dir. 2012:2, s. 2

⁸³ Ullenhag, Erik, 2012-01-16, s. 5

⁸⁴ Dir. 2012:2, s. 3

rikssvenska. Hur påverkar dessa kunskaper hur hen engagerar sig i Sveriges förvaltning och utveckling för mänskliga rättigheter och demokrati?

Regeringen gör klart att medborgarskapet inte bara ska gälla identitetshandlingar ur den offentliga maktens perspektiv och regi.⁸⁵ Medborgarskapet ska uppvärderas till den grad att människor verkligen strävar mot och anstränger sig för att få det.⁸⁶ För att detta ska bli möjligt måste förmånerna en medborgare får i Sverige vara markant bättre än de man får i kraft av sin mänsklighet. Detta skulle alltså innebära en större åtskillnad mellan medborgare och icke-medborgare, samt en förändring av deras respektive rättighetsanspråk. En sådan förändring skulle se dålig ut ur ett människorättsperspektiv och troligtvis bryta mot av Sverige underskrivna konventioner. Utrymmet som regeringen har att förändra och påverka är därmed det emotionella och symboliska. Om tillhörigheten på det djupare planet, eller förståelsen av medborgarskap som identitet, ska förstärkas kan detta ses som att individen tillskriver sitt medborgarskap en större del av sitt jag. Utifrån Schatz och Lavines studier är det då rimligt att förvänta sig att individen reagerar starkare på de nationella symbolerna, liksom de mer konservativa republikanerna i dagens USA. Eller som de äldre, lågutbildade männen i dagens Sverige. Att dessa grupper även är de mest värdekonserverna, minst förtroendefulla för sina medmänniskor och uppvisar låg kunskap om statens funktionalitet bådär inte gott för skapandet av ett öppet och tolerant samhällsklimat.

Målgruppen för utredningen är, som redan nämnts, ”personer som anlant till Sverige inom ramen för flyktingmottagandet”.⁸⁷ När regeringen samtidigt uttrycker att mänskliga rättigheter och demokrati är typiskt svenska företeelser fråntas invandrare möjligheten att ha kunskap om och att dela dessa värderingar innan de naturaliserats och blivit svenska medborgare. Eftersom innegruppen har som utmärkande egenskaper värderingarna mänskliga rättigheter och demokrati måste utgruppen per definition motsätta sig eller inte dela dessa värderingar. De aktuella kraven för medborgarskap är bland annat att man lever fem år i Sverige. För personer som flyttar till landet från andra skandinaviska länder krävs endast två år. Naturaliseringsprocessen som dessa tidsgränser kallas kan då förstås som

⁸⁵ Dir. 2012:2, s. 3

⁸⁶ Ullenhag, Erik, 2012-01-16, s. 5

⁸⁷ Dir. 2012:2, s. 6

den tid som krävs för att individen ska lära sig tillräckligt om demokrati och mänskliga rättigheter. Det tyder även på att skandinaver förutsätts veta mer om värderingarna som konstituerar svenskheten än individer som kommer till landet inom ramen för flyktingmottagande. Regeringen ifrågasätter att kraven inte är enhetliga och utredaren kommer därför att utvärdera dagens regelverk.⁸⁸ Enhetliga tidsgränser skulle dock ändå inte förändra det faktum att regeringen förstår mänskliga rättigheter och demokrati som typiskt svenska. Dess retorik tyder på ett slags relativistiskt synsätt. Eftersom att nyanlända måste lära sig om mänskliga rättigheter och demokrati, kan värderingarna inte existera i samma form som den svenska i andra länder. Samtidigt har det utretts ovan för den universalistiska tolkningen som regeringen gör av dessa värderingar. Kan en stat vara mer universalistisk eller kosmopolitisk än en annan? Skulle Sverige kunna berättiga sitt anspråk på de universella värderingarna om det visade sig att de alltid varit en del av landets kulturarv? Carl von Linné ska under sin verksamma period ha beklagat sig över att ”svensken vill bygga som en italienare, klä sig som en fransman, äta som en engelsman, dricka som tysken och suppa som ryssen”.⁸⁹ Linné ska även ha benämnt svensken *suecus simia*, härmapan. Genom detta citat skulle regeringen likt Linné kunna hävda att svenskheten i sig är en slags nollpunkt, medan alla andra kulturer är avvikelser. Ett ytterst obekvämt resonemang det erkänner jag, men det skulle trots allt ge regeringens förslag och spekulationer den historiska kontext som fattas dem.

Slutligen vill jag analysera konsekvenserna av hur staten förstår Sveriges symboler som sekulära och mer eller mindre historielösa.⁹⁰ Denna tolkning kommer sig av de länder som beskrivs som föregångare gällande integrering genom medborgarskap. ”I länder som Kanada, USA och Australien försöker man medvetet fylla medborgarskapet med ett innehåll. Grundtanken i dessa länder är att medborgarskapet ska symbolisera en gemensam framtid snarare än en gemensam historia”.⁹¹ Enligt Habermas något historiematerialistiska tanke är symboler produkter av historien, och deras innehåll och värde är beroende av ett narrativ. Ur detta perspektiv bli regeringens beundran av Kanada, USA och

⁸⁸ Dir. 2012:2, s. 8

⁸⁹ Broberg, Gunnar, ”När svenskarna uppfann Sverige. Anteckningar från ett hundraårsjubileum”, Tänka, Tycka, Tro. Svensk Historia Underifrån, 1993, s. 180

⁹⁰ Dir. 2012:2, s. 2

⁹¹ Dir. 2012:2, s. 3

Australien ganska kontraproduktiv. Detta skulle kunna tolkas som att Sveriges regering ser det som möjligt och berättigat att fabricera nya symboler eller snarare nya narrativ, samt att de erkänner historien som ett maktmedel bland andra. Regeringen förutsätter på så vis att Sveriges medborgare är mer symboliskt än instrumentalt involverade i sin nationalstat. Om svenskarna lugnt skulle acceptera paradigmskiftet och förändringarna som planeras, förutsatt att symbolerna förblir intakta skulle en tydlig bild av blind patriotism framträda. Kring detta kan ännu bara spekuleras. Utredaren kommer att lämna svar på regeringens frågor i april 2013.

Diskussion

I ett tjugominutersklipp från en medborgarskapsceremoni i Stockholm 2011 syns flera pampiga arrangemang med blå och gula blommor. Uppradade vid podiet sitter den svenska kungafamiljen. I publiken sitter människor med skiftande hudfärg och bakgrund. En kör iklädd folkdräkt väntar på att få framträda, men först inleder Sten Nordin som ceremonins förste talare:

I dagens Sverige är vi många olika kulturer och grupper. Det finns arabiska svenskar, finska svenskar, judiska svenskar, engelska svenskar, muslimska svenskar, afrikanska svenskar, ja, jag kan fortsätta uppräknningen länge.⁹²

Detta sceneri är vad regeringen idag benämner som en medborgarskapsceremoni. Det intressanta i Nordins tal är vad han inte säger men vad som ändå framkommer tydligt genom de olika epiteten. Nämligen att i Sverige lever också svenska svenskar, eller kort och gott svenskar. Olika etniska och religiösa enklaver som Ullenhag uttrycker det i en av sina debattartiklar. Om det är medborgarskapsceremonier i denna form och jargong som regeringen vill göra till obligatoriska borde många omformuleringar och förändringar göras gällande deras mål. Vid vilken generation slutar en individ bli stämplad med ett epitet före sin svenskhet? Eller snarare, när ska svenska samhället erkänna alla som likvärdiga svenskar?

I den här uppsatsen uppdragas tre olika grupper: medborgare via härstamning, nya medborgare via naturalisering och icke-medborgare. Trots att

⁹² <http://www.youtube.com/watch?v=RTFqRDzFAQ>

regeringen säger sig fokusera på målgruppen flyktingar först och främst, skulle alla grupperna komma att påverkas av regeringens förslag. Jag tänker diskutera kring hur och varför.

Gruppen medborgare via härstamning består dels av individer som redan har ett starkt emotionellt band till Sveriges nationalsymboler och till sitt medborgarskap, eftersom att dessa alltid varit en del av deras identitet och liv, och dels de som inte har det alls eftersom att deras medborgarskap aldrig har varit beroende av deras hängivelse. De flesta skulle troligtvis inte reagera om regeringens förslag gick igenom förutsatt att symbolerna förblev desamma. Individerna som jag främst vill fokusera på är dock de främlingsfientliga, en slags undergrupp, som uttalat förklarar svenskheten inom fixerade, detaljerade och fördomsfulla ramar.

Typiskt svenskt kan väl vara köande, att sätta sig på ett helt tomt säte på bussen, att ha med sig matlåda till jobbet, att betala tillbaka 5 kr till en vän eller släkting, att inte vilja sticka ut, att lägga julklapparna under granen, att titta på Kalle Anka på julafton, att dricka snaps och äta sill på midsommarafton, att inte tuta i trafiken, Astrid Lindgren, Selma Lagerlöf, Elsa Beskow, Esaias Tegnér, Vasaloppet, 14 juli på Solliden, folkdans, folkmusik, bonader på väggarna, Carl Larsson, trasmattor, ljus inredning, att hålla upp dörren för den som kommer efter och att inte tränga sig på.⁹³

Citatet är hämtat från sverigedemokraternas hemsida och är ett tydligt exempel på föreställningar om svenskhet. Vad som inte framkommer i deras partiprogram och principdokument är den utbredda rasism som också finns inom partiet, vilket har yttrat sig genom diverse skandaler. Jag förutspår att medborgarskapsceremonier i sin nuvarande form med klassiska svenska symboler skulle kunna provocera de högerextrema kollektiven. Dels för att de inte ser symbolerna som uttryck för värderingarna mänskliga rättigheter och demokrati utan för svenskheten-för-sig-själv, och dels för att invandrare inte uppfyller de rasistiska krav på hud- och hårfärg eller 'ursprung' som främlingsfientliga ofta hyser. Det är även möjligt att situationen i samhället förblir oförändrad. Att kategorier och enklaver som till exempel 'svensk', 'nysvensk', och 'andra generationens invandrare' kvarstår.

⁹³ <https://sverigedemokraterna.se/vara-asikter/var-politik-a-till-o/vad-ar-svensk-kultur/> 2013-01-09

Ett annat sätt att se på saken är att föreställa sig individer som fått sitt medborgarskap via naturalisering som mer svenska, eller certifierade svenskar, eftersom de har fått bevisa sin svenskhet genom kunskapstest. Till exempel genom att ha svarat rätt på tillräckligt många frågor kring mänskliga rättigheter och demokrati i medborgarskapstesten. Dessa individer skulle på så vis uppfylla vad regeringen föreställning om vad svensk nationalism är. De som däremot inte skulle göra det är 26% av de som redan är svenska medborgare i åldern 18-29 och som svarar i en stor undersökning från 2011 ”att det vore ganska eller mycket bra om Sverige styrdes av en stark ledare som inte behövde bry sig om demokratiska val”.⁹⁴ En lösning på detta som borde tilltala regeringen är medborgarskapstester för alla. Om staten försäkras sig om att medborgerliga och politiska rättigheter respekteras, skyddas och uppnås i Sverige och att de inte kräver medborgarskap utan endast mänsklighet riskerar man inte heller att kränka mänskliga rättigheter. Unga åldersdiskrimineras redan i Sverige gällande rösträtten, varför inte införa ett medborgarskapstest när man når myndig ålder? Ett test där språkkunskap och insikt om samhällsliga institutioners funktion prövas? Visst vore det elitistiskt och onyanserat, men kanske mer rättvist gentemot alla ’nysvenskar’ måste genomgå snarlika tester.

Mer rimligt kanske vore om ceremonin inte var ett test utan mer liknade en slags konfirmation av ens medborgarskap och deltagande i samhället. En dynamiskt utformad träffpunkt där ”människor träffas, lyssnar på varandra och för dialog” som Ullenhag efterlyser, men utan dagens exkluderade funktion.⁹⁵ Med dessa argument och problematiseringar vill jag framhålla att det finns många andra lösningar än de som spekuleras kring i direktivet som kan leda till att personer faktiskt möts och kommunicerar – de måste inte innebära påbud eller fixerade strukturer.

Jag vill även kasta ljus över en grupp som alltför sällan uppmärksammas i Sverige, och som än mer sällan får föra sin egen talan. Eftersom att de inte tillåts medborgerliga och politiska rättigheter har politiker inga röster att vinna på att inkludera dem. Socialstyrelsen uppskattar att det i dagens Sverige lever mellan 10 000 till 50 000 papperslösa människor, men de erkänner att det existerar ett stort mörkertal. Inom EU:s gränser tror man att denna grupp omfattar 3 till 8

⁹⁴ <http://www.dn.se/debatt/demokrati-inte-sa-viktigt-for-dagens-unga-svenskar>

⁹⁵ Ullenhag, Erik, 2012-01-28, s. 5

miljoner människor.⁹⁶ För dessa individer fungerar regeringens direktiv som en lampa i ett mörkt rum. Det belyser starkt personer som är nya i sitt medborgarskap och det talar för att Sverige ska välkomna dessa med öppna armar och tolerans, att staten ska garantera och kvalitetssäkra deras mänskliga rättigheter. De nya medborgarna ska, efter att de uppfyllt regeringens 'svenskhetsstandard', uppvärderas bland annat genom att kommunerna i sina budgetar lägger till posten Ceremonikostnader. Medan denna retorik förs ser det allt mörkare ut för de papperslösa som står bredvid och utanför, vilket tydligt exemplifierar diskrepansen mellan idealen i regeringens retorik och vem som i verklighetens anses förtjäna sina mänskliga rättigheter.

Slutsats

Analysen visar att direktivets knappt elva sidor är fulla av lösa trådar, många väldigt intressanta att spinna vidare på. Mitt syfte var att problematisera begrepp och spekulationer, samt att påvisa dilemman och motsättningar i regeringens förslag. De främsta aspekterna som analyserats kan sammanfattas i målet och de valda medlen. Jag ställde inledningsvis frågorna: på vilket sätt är det möjligt att skapa något nytt genom att sammanföra mänskliga rättigheter, demokrati och nationalism, vilka premisser förutsätter detta och vad blir det möjliga resultatet? Denna fråga har illustrerats och redogjorts genom Habermas teori om den konstitutionella patriotismen. Vidare undrade jag hur ett flertal värdeladdade begrepp och deras historiska laddning tolkas i direktivet? För att till sist ställa huvudfrågan: vad blir de potentiella konsekvenserna för människor som lever i Sverige idag om förändringarna som framställs i direktivet genomförs?

Målet i sig, alltså vad regeringen uttrycker att den har som ambition, har jag tolkat som ett uttryck för Habermas konstitutionella patriotism. Grundprinciperna och premisserna som beskrivs i direktivet överensstämmer med teorins; ett dynamiskt och tolerant samhälle grundat på demokrati och mänskliga rättigheter, alljämt med nationalismen närvarande. Den konstitutionella patriotismen tillåter en förlåtande syn på historien. I fallet Tyskland kräver Habermas ingen botgöring, utan det viktiga är att det kollektiva medvetandet minns och förstår varför konflikt uppstod; det viktiga är att lära av historien. Detta skulle vara lämpligt för

⁹⁶ http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-3-11/Documents/2010-3-11_Kap_8_Papperslosa.pdf 2013-01-09

regeringens förslag och ambition eftersom att det understödjer välgrundade argument i samhällsdebatten.

Där den uttryckta ambitionen alltså kan ses som ett uttryck för den konstitutionella patriotismen, är själva förverkligandet av ambitionen det inte. Bland annat går kommittédirektivets uppmaning till ett nedvärderande av narrativ och historia emot värdet som Habermas fäster vid "historical experience". Det jag menar är att visionen som presenteras i direktivet delas med Habermas, men vad och hur man rent konkret ska förverkliga den gör det inte. En viktig skillnad finns i regeringens beskrivning av målet (vilket jag alltså tolkar som den konstitutionella patriotismen) som ett tillstånd och Habermas beskrivning av den konstitutionella patriotismen som en ständigt upprepad och nyskapad process. Det som främst skapar paradoxer och som gör att regeringen sätter krokben för sig själv kretsar kring ett ökat symbolvärde av medborgarskapet, och den mer symboliskt involverade medborgaren. Direktivet har indikationer på att regeringen är medveten om att premisserna man beskriver ännu inte är tillräckligt välgrundade i det svenska samhället. Egenskaperna som allmänheten förstår som de främsta bevisen för svenskhet är inte hängivelsen till mänskliga rättigheter och demokrati.

Teorierna och iakttagelserna som gjorts i denna uppsats tyder på att ett mer symbolladdat medborgarskap inte skulle bidra till ett öppet och diskussionsvänligt samhällsklimat. Det skulle snarare underminera välgrundade argument på grund av att symboliskt involverade individer uppvisar en lägre kunskapsnivå och ett mindre intresse för samhällets institutioner. Det är svårt att se hur symboler skulle kunna föra medborgarna vidare mot pragmatiska och dynamiska lösningar eller utveckling. Utan sin historiska kontext och bakgrund medför symboler ingen lärdom i sig själva. Förvisso framkommer det inte i direktivet exakt vilka de faktiska symbolerna är, men eftersom att inspirationen har kommit från medborgarskapsceremonier och från USA är det rimligt att tolka dessa som de klassiska och nuvarande. Det vill säga flaggan, nationalsången, kungafamiljen, o.s.v. Det är nämligen heller inte tal om att uppfinna nya symboler som skulle kunna vara mer ändamålsenliga för regeringens budskap, snarare är det narrativet som ska förnyas.

Den "extrema" territorialprincipen vore mer passande att införa i dagsläget då både exkluderande och inkluderande nationalism råder i samhället. Den

exkluderande representeras genom främlingsfientlighet och det fascistiska riksdagspartiet sverigedemokraterna, medan den inkluderande representeras genom just direktivet. En rent formell procedur skulle kunna avvärja de förstnämnda som även de gör ett stort anspråk på nationella symboler. Det skulle även bidra till att Sverige upphör med att betrakta 'de Andra' som avvikande.

På frågan om huruvida man skulle kunna ta sig runt den inneboende paradoxen mellan det universella och det partikularistiska i den konstitutionella patriotismen och regeringens mål är svaret ännu inte givet. Regeringen har som bekräftats inte diskuterat detta i direktivet. Troligtvis skulle det inte räcka med en ceremoni, eftersom att dess främsta funktion är att legitimera just nationalismen och det partikularistiska. Eftersom direktivet berör en väldigt liten grupp människor i Sverige – det förutsätts att de som föds in i sitt medborgarskap redan uppfyller regeringens standard och idé om svenskhet och därmed inte behöver genomgå vare sig tester eller ceremonier – kan man inte förvänta sig omvälvande förändringar. Förslaget som ges innehåller ingen reflektion kring utbildning eller kunskapsnivå för redan svenska medborgare. Språktester skulle troligtvis inte heller räcka för att skapa utbredd kunskap eller förståelse för denna paradox.

Apropå just språkravet kan det tyckas vara ett mer objektiva och jämlikt sätt att uppnå medborgarskap. Det förändrar dock inte att människor som lever i Skandinavien har lättare att lära sig svenska än människor som lever i exempelvis Kambodja eller Irak. Därmed kommer kravet ändå att slå oproportionerligt mot de individer som talar ett språk med en vitt skild språkstam från den svenska.

Anspråken som regeringen gör på att vara en modern och sekulär stat som respekterar mänskliga rättigheter och som följer demokratins principer är det återkommande temat för direktivet. Detta faktum tillsammans med den förhoppning som uttrycks om att fostra mer, till staten, emotionellt lierade medborgare borgar inte för ett öppet, tolerant eller utvecklande samhälle. Snarare bekräftar direktivet svenska statens självbild gentemot andra stater, multinationella bolag, globalisering och EU. Medborgares lojalitet legitimerar statens makt, handlingar och suveränitet. Den lilla grupp människor som får svenskt medborgarskap är inte vad som destabiliserar Sveriges 'moral' eller förändrar vad det svenska medborgarskapet innebär. Det är globaliseringen som tvingar nationalstaten ner från sin suveräna maktposition. Regeringen väljer medvetet att inte nämna hur mycket makt som ligger hos FN:s säkerhetsråd. Så

länge Sveriges medborgare tror sig leva i en absolut suverän stat som är ett moraliskt föredöme gällande mänskliga rättigheter och demokrati finns det väldigt lite utrymme till förändring eller nytänkande. Det är väldigt viktigt att Sveriges tolkning av mänskliga rättigheter och demokrati förstås som just universell i denna tid av paradigmskifte. Då både produktion och metropoler flyttas österut blir det moraliska anseendet på den internationella arenan vital för nationalstater i väst. På samma vis blir svenska statens inblandning i diverse interventioner och sanktioner oviktiga om medborgarna endast tänker framåt. Det är fint att tala om en gemensam framtid, men det upprätthåller ett slags tunnelseende, samtidigt som det gör att alla symboler blir till tomma ting. Bättre vore om svenska medborgare uppmanades till att höja blicken utanför territoriets gränser för att inse att vi alla redan delar en gemensam historia.

Direktivet kan inte ge mig fler svar. I regeringens retorik bekräftas Fernandez förståelse av den konstitutionella patriotismen som endast en abstrakt teori utan verklighetsförankring. De höga ambitionerna lyckas inte ta sig en mer konkret form och det hela förblir tomma ord endast förståeliga som metaforer och utopier.

Referenser

Böcker

Conklin, Alice L., Fletcher, Ian Christopher, *European Imperialism 1830-1930*, Cengage Learning, Wadsworth, 1999

Delanty, Gerard, *Medborgarskap i Globaliseringens Tid*, Open University Press, Buckingham, 2000

Durkheim, *Elementary Forms of Religious Life*, Allen & Union, London, 1957

Machiavelli, Niccolò, *Fursten*, 1513

Moeckli, Daniel, *International Human Rights Law*, Oxford University Press, 2010

Musil, Robert, *Mannen Utan Egenskaper*, 1930

Nordin, Svante, *Filosofins Historia. Det Västerländska Förnuftets Äventyr från Thales till Postmodernismen*, Studentlitteratur, Lund, 2:a editionen, 2003

Artiklar

Broberg, Gunnar, "När svenskarna uppfann Sverige. Anteckningar från ett hundraårsjubileum", *Tänka, Tycka, Tro. Svensk Historia Underifrån*, 1993, s.171-196

Fernandez, Christian, "Patriots in the Making? Migrants, Citizens, and Demos Building in the European Union", *Int. Migration and Integration*, 2012, s.147-163

Fine, Robert, Smith, Will, "Jürgen Habermas's Theory of Cosmopolitanism", *Constellations*, vol.10, nr.4, 2003, s. 472-487

Habermas, Jürgen, "Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe", *Theorizing Citizenship*, red. Beiner, Ronald, State University of New York, 1995, s.255-281

Johansson Heinö, Andreas, "Medborgarskap bör spegla svenskheten", *Expressen*, 2012-01-17, s. 4

Löfgren, Orvar, "Medierna och nationsbygget. Hur press, radio och TV gjort Sverige svenskt", *Medier och Kulturer*, red. Hannerz, Ulf, Stockholm, 1990, s.85-120

Möller, Ulrika, "Den kosmopolitiska svensken? Identitet som demokratiegenskap", *Demokratitrender*, red. Oscarsson, Henrik, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, 2003, s. 180-192

Schatz, Robert T., Lavine, Howard, "Waving the Flag: National Symbolism, Social Identity, and Political Engagement", *Political Psychology*, Vol.28, No.3, 2007, s. 329-355

Smith, William, "Cosmopolitan Citizenship: Virtue, Irony and Worldliness", *European Journal of Social Theory*, 2007, s.37-52

Turner, Bryan, "Cosmopolitan Virtue: Globalization and Patriotism", *Theory, Culture, and Society*, 2002, s.57

Ullenhag, Erik, "Medborgarskap ska uppvärderas", *Svenska Dagbladet*, 2012-01-16, s.5

Ullenhag, Erik, "Medborgarskap en symbol för en gemensam framtid", *Svenska Dagbladet*, 2012-01-28, s. 5

Digitala källor

<http://www.dn.se/debatt/demokrati-inte-sa-viktigt-for-dagens-unga-svenskar>
2013-01-09

http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-3-11/Documents/2010-3-11_Kap_8_Papperslosa.pdf 2013-01-09

www.svd.se/kultur/stefan-ekelund-om-litteratur_5165065.svd 2013-01-09

<https://sverigedemokraterna.se/vara-asikter/var-politik-a-till-o/vad-ar-svensk-kultur/> 2013-01-09

<http://www.youtube.com/watch?v=RTFqRDzfAQ> 2013-01-09

Övriga källor

Kalonaityté, Viktorija, Kawesa, Victoria, Tedros, Adiam, *Att Färgas av Sverige*,
Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Stockholm, 2008

Kommitédirektiv, Vissa medborgarskapsfrågor, Dir. 2012:2, 12/01/1